

NORDISKA HJÄLTESAGOR

BERÄTTADE FÖR BARN OCH UNGDOM
ANDRA SAMLINGEN

AV
KATA DALSTRÖM

INNEHÅLL

FÖRETAL

HERVARASAGAN

JOMSVIKINGASAGAN

GUNLÖG ORMTUNGAS SAGA

GISLE SURSSONS SAGA

ANMÄRKNINGAR

FÖRETAL

De i förra delen af nordiska hjältesagor förekommande berättelserna tillhöra den äldre tiden och ha i allmänhet en stor lokal utbredning; så t.ex. tilldraga sig händelserna i en del sagor dels i Skandinavien, dels i Germannien.

För att emellertid äfven lämna några skildringar af lifvet i Norden under ett senare tidsskede och af de under denna tid gängse sederna, har jag utarbetat en andra del af dessa hjältesagor, hvilka härmed öfverlämnas i ungdomens händer.

Sagorna i denna del skildra så att säga hvardagslifvet i Norden vid tiden näst före och omkring år 1000, således just under den så viktiga brytningstiden mellan hedendomen och kristendomen.

En del af Nordens gamla blotsmän draga också nu bort från fädernejorden, medtagande både tempel och gudabilder, och söka sig en fristad på Island. Där bygga de sina tempel, där blota de åt sina gamla gudar och där upprätthålles ännu länge den gamla offertjänsten.

Till denna sagornas ö öfverflyttas också den urgamla hedniska kulturen, där förvaras den som i ett helgadt rum och där upptecknas sedan i saga och sång våra forntida minnen.

Troget som i en spegelbild se vi i Jomsvikingasagan det råa, men kraftiga och djärfva vikingalifvet, detta lif så fullt af äfventyr och faror, men så lockande för unga, kraftiga sinnen. Fria såsom fåglarna under himmelens fäste, seglade dessa sjökonungar hvarthelst deras lust dref dem och byte lockade dem. I deras sista fasta borg Jomsborg sökte Palnatoke, deras kloke höfding, genom stränga lagar och vikingaregler bibehålla vid makt vikingasläktet. Men tiderna förändrades, Jomsborg föll, och den siste vikingen fick snart

sjunga sin svanesång. En ny tid rann upp, där ej vikingalifvet hörde hemma.

I Gisle Surssons saga åter se vi den fredlöse mannens hårda kamp för lifvet. Dömd fredlös för dråp, ehuru han, enligt tidens skick och bruk, men ej enligt lag, var pliktig hämnas sin svågers dråp, irrar Gisle Sursson som skogsman omkring, döljande sig än här, än där.

Under många års irrfärder kämpar han sin hårda kamp för lifvet, men dukar slutligen under för sina många förföljare.

Sin sista strid mot öfvermakten stred han som en verklig hjälte och hans död blef en hjältes död fast Gisle Sursson föll som fredlös man.

Det finns så mycken ursprunglig kraft och karaktärsstyrka hos våra gamla nordmän, och deras kvinnor voro så själsstarka och modiga, att det i vår tid torde vara skäl att ånyo draga dem fram i ljuset.

Med tanke på att just låta modet och själsstyrkan tala sitt eget språk för de unga, är det dessa sagor kommit till, mod och själsstyrka som vi behöfva i vår tid mer än något annat.

Och jag hoppas detta språk må vinna genklang.

Stockholm i december 1905.

KATA DALSTRÖM

HERVARASAGAN

ARNGRIMS SÖNER

I forna tider bodde i norra Finnmarken, hvilken kallades Jotunhem, en konung vid namn Gudmund. Han var mäktig och vis och lefde i många mansåldrar på gården Grund i Glasevalls härad. Gudmund var en stor blotman och eftersom han lefde så länge trodde folket att Odödlighetens åker låg i hans land och efter sin död dyrkades han som gud. Hans son hette Hövund. Det var en rättrådig, klok, ädel man. Till honom kom folket i hans eget land och gränsländerna för att få dom afkunnad i sina tvistigheter. Aldrig voro hans domar orättvisa och aldrig vågade någon jäfva dem. Söder om Jotunhem låg Ymesland och därifrån brukade resar och halfresar från konung Hövunds land rövra sig hustrur. En rese vid namn Härgrim rövade från Ymesland Åma, Ymes dotter, som blef hans hustru. De fingo en son, Härgrim Half troll, hvilken från Ymesland bortrövade Agn Alfaspränge och sedan äktade henne. De fingo en son som erhöll namnet Grim. Men Agn var trolofvad med den åttaarmade Starkad Åkkämpe som då hon bortröfvades var på härnadståg norrut kring Elivågor. Då han kom hem och fick veta om Härgrims rof, rustade Starkad sig till strid och dräpte i holmgång Härgrim. Men Alf ville icke blifva Starkads maka utan hon dödade sig och Starkad gifte sig sedan med konung Alfs, i Alfhem, dotter Alfild. Tor dräpte dock Starkad och Alfild för tillbaka till sina fränder. Agn Alfaspränges son Grim bodde hos Alf tills han blef vuxen, då han för vida omkring på härnadståg. Slutligen bosatte han sig på ön Bolm vid Hålågaland, där han fick namnet Ögrim Bolm. Hans maka var Böggered, en dotter till Starkad Åkkämpe och med

henne hade han sonen Arngrim Berserk, hvilken ock bosatte sig på Bolm och blef en mäktig frejdad man.

På sina skepp for han vida omkring tills han en dag nådde Bjarmaland, där konung Svaferlanes rike låg.

Svaferlane var en mäktig konung, ty det förtäljes att han härstammade från Oden. Han ägde också ett ypperligt svärd, smidt af dvärgarne Dvalen och Dulen. Svaferlane som en dag, då han farit vilse i skogen, träffat dvärgarne, hotade att döda dem, men då dvärgarne sagt sina namn bad konungen dem, då de voro de konstförfarnaste af alla dvärgar, att smida honom ett svärd "som skulle bita i järn som vore det kläde och i strid gifva seger åt enhvar som bar det".

Dvärgarne samtyckte till Svaferlanes begäran och då konungen på utsatt dag red för att hämta vapnet, öfverlämnade dvärgarne svärdet. "Men", sade Dvalen, "ditt svärd, Svaferlane, blifver en mans bane hvarje gång det drages, tre nidingsdåd skall föröfvas med det, och dig själf skall det gifva döden." När konungen hörde dvärgens ord höjde han svärdet för att dräpa Dvalen, men denne räddade sig genom bergsdörren.

Konungen kallade svärdet Tirfing, öfverallt bar han det och alltid skänkte det honom seger. Men dvärgarnes spådom skulle gå i fullbordan. Svaferlane som dragit ut för att värja sitt rike mot Arngrim Berserks vilda framfart, kom en dag i handgemäng med denne. Då konungen höjde Tirfing för att döda Arngrim, höll denne upp sin sköld för att värja sig. Skölden klyfdes väl, men svärdet borrhade sig ned i jorden. Då Arngrim såg detta, afhög han Svaferlanes hand, grep Tirfing och stötte det i Svaferlane som föll död till marken för sitt eget vapen. Då Svaferlane dött, tog Arngrim ett rikt byte och bortförde till sin gård på Bolm Öfura, konungens dotter. Öfura blef Arngrims maka och med henne hade han tolf söner. Den äldste var Angantyr. Han var hufvudet högre än sina bröder och utförde alltid två mäns arbete. Alla bröderna voro tappra, men illasinnade och ofta brukade

berserkagången komma öfver dem. De foro vida omkring på sina skepp. Angantyr ägde Tirfing och de andra bröderna hade af Arngrim erhållit präktiga vapen. Segerrika gingo Arngrims söner nästan alltid ur striden. Då berserkagången kom öfver dem, gingo de oftast i land och brottades med skogarnas träd och klippor, ty voro de ensamma med sina män hände ofta, att de dräpte dem. Mycket förtaldes ock om deras bragder och deras rykte blef stort, och Arngrims söner blefvo fruktade vida omkring.

HOLMGÅNGEN VID SAMSÖ

En julafton, då bröderna sutto hemma på Bolm och Bragebägaren inbars, reste sig Angantyrns broder och aflade som skick och bruk var då bägaren tömdes, det löftet, att hemföra Ingeborg, kung Yngves fagra dotter i Uppsala, som sin brud. Någon annan hustru ville han ej äga.

På våren gjorde sig alla bröderna i ordning och seglade till Uppsala.

Då de landat gingo de upp till kungsgården och in i konungens hall, där Angantyr förtalde för drotten det heliga löfte han aflagt, och bad denne säga hvad utgång deras ärende skulle få.

Vanskligt syntes det konungen att svara. Men alla hans män hade hört Angantyrns ord. Då reste sig en bland dem, Hjalmar den hugstore. Ofta hade han värjt kung Yngves rike mot fienden och stora voro de tjänster han gjort sin härskare. "Minns herre", sade han, "den ära jag vunnit åt eder allt sedan jag kom till ert rike. För alla mina tjänster ber jag om er dotters hand, mig synes ock jag är värdigare än denna illasinnade berserk att få henne till maka."

Då konungen hörde Hjalmars ord försjönk han i tankar. Omsider genmälde han: "Min vilja är, att Ingeborg själf korar den till man som hon älskar mest." Då svarade Ingeborg: "Om er önskan är, att jag skall taga mig en make, så må det

blifva den, om hvilken jag endast hört allsköns godt och icke någon af dessa illasinnade män, om hvilka ryktet vet att förtälja endast ondt.”

Då Angantyr hörde Ingeborgs ord, utbrast han förtrytsamt: ”Ej vill jag munhuggas med dig, ty väl ser jag du älskar Hjalmar; men du Hjalmar må vara hvars mans niding, om du ej vid midsommartid möter mig i holmgång söderut på Samsö.”

Hjalmar svarade, att han icke skulle uteblifva från tvekampen och Arngrimssönerna foro hem till sin fader och omtalade hvad som timat.

Bröderna stannade hemma öfver vintern, men då våren kom rustade de sina skepp och drogo till jarlen Bjartmar på Adleborg. Under det gästbud jarlen höll för de fräjdade männen, begärde Angantyr jarlens dotter Tova till maka. Jarlen samtyckte och bröllopet hölls. Strax efter gjorde bröderna sig redo till affärd. Natten innan uppbrottet skulle ske, hade Angantyr en dröm som han förtalde för jarlen.

”Det tycktes mig”, sade han, ”som vore jag med mina bröder på Samsö. Där sågo vi många fåglar som vi alla dräpte. Så kommo vi till en annan ö, där två örnar flögo emot oss. Jag gick mot den ene, och vi hade en hård fejd; omsider satte vi oss alldeles utmattade ned. Den andra örnen var i strid med mina bröder och fällde dem alla.”

”Ej tarfvar den drömmen tydning”, svarade jarlen, ”mäktige mäns fall bådard den och säkerligen rör den dina bröder.”

Bröderna seglade nu från Adleborg och hem till Bolm, där de gjorde sig redo till Holmgången på Samsö. Då de voro färdiga gingo de, åtföljda af Arngrim, ned till skeppen. För första gången var fadern bekymrad för den kamp som förestod sönerna, ty väl visste han att Hjalmar den hugstore sökte sin like i tapperhet och mod och alltid i sitt följe hade de bästa kämpar. Vid skeppen skildes de, sedan fadern önskat dem lycka i striden.

Framkomna till Samsö sågo bröderna tvenne skepp ligga i hamnen Munarvåg. Bröderna antogo, att dessa tillhörde Hjalmar och Odd, den vidtbereste, som äfven bar namnet Pil-Udd. Berserkagången kom öfver Angantyr och hans bröder. Sex af dem gingo ombord på hvarje skepp, där de dräpte alla män, och hemskt vrålande, drogo de sig upp på land. Hjalmar och Odd voro, då berserkarne öfverfölo deras skepp, i land för att se om dessa anländt och då de sågo Angantyr och hans bröder med blodiga vapen stiga ned från skeppen, sade Hjalmar: "Ser du, att alla våra män fallit, nu synes mig troligast, att vi i afton skola gästa Oden i Valhall."

"Ej kommer jag att gästa Oden i afton", svarade Odd, "men väl skola dessa män vara döda och vi lefva."

Berserkarna kommo nu emot dem med dragna svärd och öfversköljda af blod. De sågo hemska ut. Hjalmar och Odd sågo, att en af dem var högre än de andra, och att från hans svärd lyste det som från solen. De förstodo, att det var Angantyr med svärdet Tirfing, och Hjalmar sporde, om Odd hellre ville slåss med Angantyr allena än mot hans elfva bröder.

"Med Angantyr vill jag kämpa", sade Odd, "ty svåra varda huggen han gifver med Tirfing, och min skjorta tror jag bättre skyddar mig än din brynja."

Men Hjalmar ville själf strida mot Angantyr; han drog sitt svärd och gick mot berserken. "Ett dåligt val du gör nu", sade Odd åt Hjalmar, medan han ropade till de andra berserkarne:

*"En skall mot en
ärligt strida,
om mod ej fattas,
om feg man ej är!"*

Hjorvard gick då fram till Odd, och skarpa voro huggen de skiftade. Odds silkesskjorta skyddade honom dock mot alla hugg, och länge dröjde det ej, innan Hjorvard segnade död

ned till marken. Lyckligare blef ej Hervard, den tredje brodern, och snart lågo alla elfva döda på marken. Hjalmar och Angantyr kämpade under tiden med förtviflans mod, och dråpliga voro huggen de gåfvo, och det förtäljes, att Hjalmar fick sexton sår, och att Angantyr stupade på valplatsen. Men Hjalmar själf låg ock blödande på stranden. Odd gick fram till honom, sägande:

*"Hur har du det, Hjalmar?
Hy du skiftat,
många sår dig pina.
Din hjälm är klufven,
ej hel din brynja!
Snart skall lifvet
lämna dig."*

Hjalmar genmälde:

*"Sår har jag sexton
och sliten brynja.
Det svartnar för ögat,
ej mäktar jag gå.
I hjärtat mig rände
Angantyr svärdet,
hårdadt i etter."*

Den döende Hjalmar kvad sedan en afskedssång till Ingeborg, drog en gyllne ring från sin arm, räckte den till Odd och bad honom lämna den till kungadottern på samma gång som han framförde afskedssången. Så dog Hjalmar. Odd seglade så till Uppsala, där han omtalade utgången af striden på Samsö och till Ingeborg lämnade Hjalmars ring och framförde hans sista hälsning. Då Ingeborg mottog ringen och hälsningen, dignade hon ned död. Odd begrof så de båda älskande i samma grafhög.

HERVAR

Angantyr's maka Tova födde någon tid efter sin makes död en flicka som erhöill namnet Hervar. Hon växte upp till en vacker mö och vande sig att handtera kast- och skjutvapen, sköld och svärd. Hon blef stark och stor, men liksom Arngrims söner illasinnad, och ofta gjorde hon mer ondt än godt. När det hårda lynnet kom öfver henne, sprang hon till skogs, dräpte män och gjorde mycken skada. Då Bjartmar fick veta detta, lät han gripa och föra hem henne, och någon tid var hon då lugn.

En dag gick hon till jarlen och sade:

"Jag vill bort härifrån, ty jag trifs icke här." En tid efter försvann hon, klädd som man, från jarlens gård och gaf sig i följe med några vikingar. Hon kallade sig nu Hervard, och då vikingarnas höfding dött, blef hon deras ledare. En gång då de kommit till Samsö, steg hon i land och ville, att hennes män skulle följa henne, "ty", sade hon, "stora skatter kan man vänta att finna i grafhögarna". Ingen af hennes män vågade dock följa henne.

Kort före solnedgången steg Hervar i land, medan skeppen lågo kvar i Munarvåg. En herde som hon träffade, sporde hon, hvarest Angantyr's högar lågo. "Ej känner du denna ö", svarade herden, "följ med mig hem, ty för ingen är det rådligt att vara ute efter solens nedgång. Försök ej att på natten utrannsaka hvad ingen midt på dagen vågar, och vet, att brinnande eld sväfvar öfver platsen, så snart solen sjunkit."

Herden försökte på allt sätt förmå Hervar att följa med honom hem. Men Hervar stod fast vid sitt beslut. Då solen gått ned, blef det ett väldigt dån, och eldslågor flammade upp ur högarna. Herden löpte till skogs, men Hervar fortsatte vägen fram och gick genom lågorna som om det endast vore rök, tills hon stod alldeles vid berserkarnas hög. Då kvad hon:

*"Vakna Angantyr,
dig väcker Hervar,
enda dottern
af dig och Tova.
Räck mig ur högen
hårdeggadt svärd
dvärgar smidde
åt Svaferlane."*

Angantyr svarade:

*"Hervar, dotter,
dåraktig är du,
blott ondt dig bringar
att du oss nalkas.
Rasande är du,
som ropar på oss,
och vild i vanvett
väcker du döde.
Ej fäder begrof mig,
ej fränder goda
Tirfing togo.
De två som lefde,
nu är en
dess ägare vorden."*

Hervar kvad då:

*"Ej lögn du säge!
Låte dig Oden
aldrig finna
fred i högen,
om nu du girigt
gömmer Tirfing
och icke unnar
arfvingen rätt."*

Nu öppnade sig högarna, och öfver hela ön syntes eld låga.
Angantyr kvad:

*"Helsport knackar,
högarna öppnas,
eld öfver ön
på alla sidor,
scener fasansfulla
du skådar;
skynda mö om du kan
till skeppen åter."*

Hervar svarade:

*"Ej brinna slika
bål om natten,
att jag fruktar
flammande elden.
Ej bäfvar möns
modiga hjärta,
fast dödsskuggor i dörren
hon stånda ser.
Mäktiga trollrunor
tälja vill jag,
att I bland gästar
i grafven multnen,
om ej du ur högen,
Angantyr, räcker
hjälmarnes
Hjalmars bane."*

Angantyr kvad:

*"Människor olik,
mö, du mig tyckes,
då du bland döde*

*dväljes om natten
med svärd vid sidan
och smyckadt spjut,
med hjälm och brynja
vid hjältars grafdörr.*

*Under min skuldra
svärdet hvilar
i eldslågor svept
från udd till fäste.
På jorden ej mö
så modig jag känner,
att svärdet i handen
svinga hon djärfs.”*

Hervar kvad:

*”Väl skall jag vakta
hvassa svärdet
och i händer hålla,
har jag det blott;
föga jag fruktar
flammande elden,
han lyder min blick
och lägger sig strax.”*

Angantyr kvad:

*”Dåraktig Hervar,
fast i högen modig
med öppna ögon
i elden du störtar!
Hellre jag räcker
från högen svärdet
dig, modiga mö,
jag ej mäktar det neka.”*